

לפניכם הספור (נובלה) - רעידת אדמה בצ'ילי / היינריך פון קלייסט / תירגום: א.מ. ז'ק

עריכה ופירוש המילים: אלי פררה

למעוניינים לקבל את הניתוח והסיכום לסיפור – שיפנה באתר ב- צור קשר.

כשנתחוללה בסנט-יאגו, בירת ממלכת צ'ילי, רעידת האדמה הגדולה בשנת 1647, שהאבידה הרבה אלפים של בני אדם, אותה שעה ניצב ספרדי צעיר ושמו יורינמו רונגרה אל אחד מעמודי בית הכלא שנכלא בו באשמת עבירה, וביקש לתלות את עצמו. דון הנריקו אסטרוון, אחד האצילים העשירים ביותר שבעיר, שילח אותו לפני שנה לערך מביתו, בו שימש מורה, על שום קרבתו היתירה אל דונה יוזפה, בתו היחידה. הזמנה חשאית, שנגלתה לדון הזקן בשל זדון לבו של בנו היהיר, לאחר שהזקן התרה נמרצות בבתו, הרגיזה אותו כל כך עד שהכניס אותה אל המנזר הכרמליתי של הבתולה הקדושה ארש מן ההר. בכוח מסיבות מוצלחות השכיל יורינמו לחדש את הקשר שביניהם, ובאחד מליל-הסתרים יחד את גן-המנזר למקום-המעשה בו קנה את אושרו השלם.

הדבר היה בחג גוויית-המושיע. אך זה נפתחה תהלוכת הנזירות ואחריהן הלכו הטירוניות, והנה לקול צלילי הפעמונים אחזו את יוזפה האומללה חבלי-לידה וצנחה על גבי מדרגות הקתדרלה. מאורע זה עורר רעד במידה שאינה שכיחה; מיד חבשו את בחוטאת הצעירה בבית הכלא בלי להשגיח בצבה, ואך קמה ממיטת-לידתה, נתבעה בפקודת הארכיהגמון לדין חמור. בעיר דברו על השערורייה הזאת בהתמרמרות רבה עד מאוד, וכל לשון הטיחה בחריפות יתירה כלפי המנזר בו אירע הדבר. עד שלא הועילו לא בקשת הרחמים מצד משפחת אסטרוון ואף לא משאלתה של אם-המנזר עצמה, שהנערה הצעירה קנתה את לבה לאהבה בשל הנהגתה שעד כה לא נמצא בה דופי, ולא יכלו להקל מן החומרה הצפויה לה בכוח החוקים של המנזר. לא ניתן לעשות אלא זאת, שמיתת השריפה שנגזרה עליה בפסק-הדין הוחלפה, במאמר השלטון של המשנה למלך, במיתת עריפה, לגודל רוגזתן של המטרונות והבתולות של סנטיאגו. ברחובות שבהם עמדה לעבור התהלוכה אל הגרזום השכירו את החלונות ופינו את גגות הבתים, והבנות החסודות שבעיר הזמינו את חברותיהן לעמוד בצדן ולחזות במחזה של נקמת אלוהים. בינתיים הוטל גם ירונימו לבית הכלא, וכמעט שנטרפה דעתו עליו כשנודע לו המפנה הנורא הזה שחל המהלך הדברים. לשווא חבל תחבולות הצלה; כל מקום שנשאתו כנף הרעיון הנועז ביותר, שם נתקל בבריח ובחומות, וכיוון שנתגלה הניסיון שניסה **לשוף*** (**לשייף**) את סורג החלון הוטל למאסר צר עוד יותר. כרע ונפל לפני תמונת האם הקדושה והתפלל אליה בשקיקות לאין שיעור, שהיא בלבד יכולה להצמיח לו ישועה. אבל היום שפחד ממנו קרב ובא, ועמו באה הוודאות בלבו כי אין כל תקווה נשקפה לו עוד. הפעמונים שליוו את יוזפה אל ככר ההרג, השמיעו את קולם, ויאוש תקף את נשמתו. החיים נשטו עליו, והוא גמר אומר להמית את עצמו בחבל אשר **אינה*** (**זימן**) לו המקרה. והנה ניצב, כפי שכבר נאמר, אל עמוד של קיר וכרך את החבל, שנועד לעקור אותו מעולם הבכא, על קרס של ברזל התקוע **בכרוב*** העמוד; (**כרוב***: **מסגרת סביב למבנה, לעמוד וכו')** ופתאום שקעה מרבית העיר בקול נפץ אדיר, כאילו נתמוטט הרקיע, וקברה תחת חורבותיה כל אשר רוח חיים באפו. ירונימו רוגרה נדהם מחמת פלצות, וכאילו מתפוקקה כל הכרתו, עמד ואחז בעמוד זה שרצה תחילה למות עליו, כדי שלא ייפול. הקרקע נתמוטט מתחת לרגליו, כל הכתלים של בית הכלא נתבקעו, כל הבניין נטה ליפול לצד הרחוב, ורק מפלתו האיטית שנתפגשה במפולת הבניין שמנגד מנעה בכוח קימור ארעי את התמוטטותו הגמורה של בית הכלא לארץ.

ברעדה ובשערות סומרות החליק ירונימו בפיק ברכיים על פני הרצפה הנטויה במדרון לקראת הפרץ, שנבעה מחומת הכלא בכוח ההתנגשות של שני הבתים. אך נמצא בחוץ והנה רעדה האדמה שנית וכל הרחוב שכבר נזדעזע לפני כן נתפורר עתה לגמרי. בבלי דעת איך יציל את עצמו מתוך החורבן הכללי, היה אץ על גבי אבני מפולת וקורות, בעוד המוות מתנכל אליו מכל צד, ופנה אל אחד משערי העיר הקרובים. כאן נתמוטט עוד בית אחד ושבריו הוטלו סביב עד למרחוק, וירונימו נמלט אל רחוב צדדי; כאן כבר ליחכו שלהבת, ושילחה ברקיה מבעד לענני עשן מתוך כל כותרות הבתים, והניסה את ירונימו באימה אל רחוב אחר; כאן נשתפך לקראתו נהר **מפוכו*** (**מלשון פְּהָה: נבע, זרם**) שעלה על גדותיו, ודחפו מתוך נהימה אל רחוב שלישי.

כאן הייתה מוטלת ערימת חללים, ושם נשמע קול נאקה מתחת המפולת, כאם צווחו אנשים מעל גגות בוערים כלפי מטה, ושם נאבקו בני אדם ובעלי חיים בגלים 1 כאן עמל מציל אמיץ-לב לעזור, ושם עמד אחר חיוור כמת ופשט בלי אומר את ידיו הרועדות כלפי שמים. כשהגיע ירונימו אל השער ועלה על פני גבעה שמעבר לו צנח מתעלף לארץ. כדי רבע שעה שכב וסברתו עכורה, לבסוף הקיץ והתרומם למחצה מעל הארץ כשגבו מופנה אל העיר. מישש את מצחו וחזהו, בלי לדעת מה מעשה עליו לעשות, ורגש של תענוג מופלא תקפו בבוא רוח מן הים והפיחה את חיותו החוזרת אליו, ועינו השקיפה על פני הסביבה הפורחת של סנטיאגו. ורק המראה של סיעות האנשים הבהולים שנראו בכל מקום העיק על לבו; הוא לא הבין מה הוא הדבר שהביא אותו ואותם לכאן, ורק כשהפך את פניו וראה את העיר השקועה תחתיה, זכר את הרגע הנורא שעבר עליו. עמד והרכין עצמו עד שמצחו נגע בארץ והודה לאלוהים על ישועתו הנפלאה, ומיד כאילו דחק הרושם האחד המבעית, שנחרת בנפשו, את כל הרשמים הקודמים מתוכה, התחיל בוכה מתוף ההנאה על שזכה להתענג עדיין על המחזות הססגוניים של יפעת החיים. אחר כך הבחין בטבעת שעל אצבעו, וזכר פתאום את יוזפה ועמה את בית כלאו, את קול הפעמונים ששמע שם, ואת הרגע שקדם לתמוטט בית הכלא. ושוב באה עצבות עמוקה ומילאה את לבו; התחיל מהרהר חרטה על תפילתו, והכוח השולט מעל לעננים נראה לו נורא מאד. עמד ונתערב בין הבריות שפרצו השערים ונתעסקו בכל מקום בהצלת הרכוש, וערב את לבו לשאול בבושת-פנים לבתו של אסטרו, ואם הוצא פסק-דינה לפועל 1 אבל לא נמצא איש שייתן לו תשובה כהלכה. אישה אחת שנשאה עומס גדול של חפצים על גבה הכפוף כמעט לארץ ובחיקה תלויים לה שני ילדים, אמרה בדרך הילוכה, כי היא עצמה ראתה במו עיניה שהתיזו את ראשה. ירונימו חזר, וכיוון שחישב את חשבון הזמן ולא יכול אף הוא לפקפק בדבר, ישב לו בודד ביער ונתמכר אל מכאובו במלואו. משאלתו הייתה שהטבע יקום עליו שנית במלוא **עזוזה*** (**עוז: כוח; עזוזה - כוחו**) הקטלני. הוא לא הבין בְּשִׁלְמָה ברח מפני המוות שביקשה לו נפשו **הדווייה*** (**דווייה: כואבת**), באותם הרגעים שהמוות הופיע לפניו מכל צד כפודה ומציל. הוא גמר בלבו לבלתי הסס עוד, אם יארע עתה וייעקרו האלונים משורשם וצמרותיהם תפלנה עליו. תוך כדי דמעותיו החמות שוב נצנצה אליו התקווה, ולאחר שבכה לשובע, קם ממקומו ועבר בשדה לכל הכיוונים. הוא פקד כל פסגת-הר שנתקבצו עליו בני אדם; בכל הדרכים שמלאו עוד זרם פליטים הלך לקראתם; כל מקום שרפרפה ברוח שמלת אישה שם נשאוהו רגליו הכושלות, אך אף אחת מהן לא חפפה את הבת האהובה של אסטרו. השמש נטה לערוב ועמו התחילה תקוותו שוקעת שוב; הוא עלה בקצה סלע אחד ונגלה לפניו מראה עמק רחב, שלא נמצאו בו אלא אנשים מעטים. עם שהוא תוהה ומפקפק – עבר על פני קבוצות האנשים הללו, וכבר היה בדעתו לפנות ולילך משם, והנה ראה ליד מעיין, המשקה את הגיא, אישה צעירה המטפלת בתינוק לנקותו בשטף מימיו.

למראה הזה נותר לבו בקרבו; מתוך רגשת ניחושים קפץ על גבי האבנים למטה וקרא: "הו, אֶת־אֵם-אלוה, הקדושה!" והכיר את יוזפה שנפנתה לקול השאון והביטה סביבה מתוך ביישנות. ברוב אושר חיבקו זה את זה האומללים שניצלו בנס מן השמים. בדרכה לקראת המוות כבר הייתה יוזפה קרובה ביותר לגרדום, והנה נתרעשו הבניינים המתערערים ותהלכות-העונשין נתפזרה לכל עבר. צעדיה הראשונים המלאים פלצות נשארה תחילה אל שער הבית הסמוך; אבל במהרה חזרה דעתה ונצטללה, והיא פנתה לרוץ אל המנזר שם נשאר ילדה הקטן והעזוב. היא מצאה את המנזר נתון כולו בלהבות, ואם-המנזר, שנשבעה ליוזפה ברגעים שנועדו להיות רגעים האחרונים כי תדאג לתינוק, עמדה עתה בשער וקראה לעזרה כדי להצילו. דרך **עתר*** (**עטר**: שפע, **רוי**) ענן-העשן שהתאבך לקראתה פרצה יוזפה בלא פחד אל הבניין שכב התחיל מתמוטט מכל צד, ומיד, כאילו סוככו עליה כל מלאכי שמים, חזרה ויצאה עמו בשלום דרך השער החוצה. היא עמדה ליפול לתוך זרועותיה של אם-המנזר, שספקה כפיה מעל לראשה, אלא שבו ברגע נפלה כותרת הבית עליה ועל כל הנזירות עמה וכולן נהרגו בצורה איומה. יוזפה נרתעה בחלחלה למראה מזעזע זה; בחיפזון העצימה לה לאם-המנזר את עיניה וברחה בבעתה כדי לחלץ מן האבדון את הילד היקר שניתן לה שוב מן השמים. לא הספיקה לפסוע אלא פסיעות אחדות והנה לעיניה גופתו המרוסקת של הארכיגמון, שהוציאוה זה עתה מתחת למפולת הקתדרלה.

ארמונו של המשנה-למלך היה משוקע באדמה; בית הדין, בו נגזר עליה משפט-מוות, היה אחוז להבות; ובמקום שעמד שם קודם לכן בית-אביה השתרע עתה אגם מים שהיה מרתיח ומעלה אדי קיטור אדמדמים. יוזפה אזרה את כל כוחותיה כדי להחזיק מעמד. באומץ רוח הייתה מהלכת עם שללה מרחוב לרחוב ומבליגה על מועקת היגון שבלבה. כבר הייתה קרובה אל השער, והנה ראתה כי בית-הכלא, בו היה ירונימו מתאנח, נהפך והיה לתל-חרבות. למראה זה נתרופף כוחה ונטתה לצנוח מתעלפת בפינה. אך באותו רגע של בריחתה שוב התמוטט בניין מאחוריה, שרעידת האדמה כבר פקקה אותו לגמרי, ורוחה נתחזק על ידי מראה הזוועה; נשקה לילד, מחתה דמעותיה מעיניה, ושוב לא השגיחה באימים המתחוללים סביב לה, והגיעה עד לשער. כשראתה את עצמה מחוץ לעיר, אמרה בלבה שאין זה מן ההכרח שכח מי שדר בבניין שנחרב נתרסק תחתיו. כשבאה אל פרשת הדרכים הסמוכה עמדה דומם וחיכתה, שמא יופיע לקראתה אחד, שלאחר פיליפ הקטן הוא חביב עליה ביותר בעולם. כיוון שלא בא איש והמון הבריות הלך וגדל המשיכה בדרכה, וחזרה וחיכתה שוב, ובעיניים זולגות דמעות הרבה ירדה אל עמק אפלולי שעצי-אורנית פרשו עליו צילם, כדי להתפלל על נשמתו שעלתה למרום, לפי סברתה, והנה כאן בעמק מצאה אותו, את אהובה, ואת האושר, כאילו היה זה עמק גן העדן.

כל אלה סיפרה עתה ברגשת נפש רבה לירונימו, וכשסיימה דבריה הושיטה לו את הילד לנשקו. – ירונימו נטלו וגיפפו בשמחת-אב לאין שיעור, והואיל והתינוק בכה למראה הפנים הזרים, חתם את פיו בנשיקות אין סוף. בינתיים ירד לילה יפה ביותר, מלא בשמים ערבים להפליא, דומם ומבהיק באור כסף כזה שרק משורר יכול לחלום עליו. לכל אורך המעיין שבעמק פשטו בני אדם לנצנוץ אור הירח והתקינו להם משכב רך של אזובים ועלים, כדי לנוח מיסורי היום. וכיוון שהמסכנים היו עדיין מייללים: זה על אובדן ביתו, זה על אובדן אישה ובנים, וזה על אובדן הכול, לכן חמקו ירונימו ויוזפה אל עבי-שיחים עבותים יותר, לבל יעכיר רוח אדם את חדות-הסתרים שבנשמותיהם. הם מצאו להם עץ רימון נהדר, שפרש לרווחה את ענפיו העמוסים פירות ריחניים, והזמיר סילסל בראש אמיר* (**פסגת העלווה של עץ**) את שירת ערגתו.

כאן צנח לו ירונימו ליד גזע העץ, יוזפה בחיקו, ופיליפ בחיקה של יוזפה, וכך היו יושבים מעוטפים במעיל ונחים. וקודם שנרדמו חלף צל העץ על גביהם בתפוצות אורותיו, והירח החוויר שוב לפני מאור השחר. שכן דברים הרבה לאין שיעור היה עליהם לספר, על גן המנזר ועל בית-הכלא, וכל אשר סבלו זה בעבור זה; והם היו נרגשים מאוד בהעלותם על דעתם, בכמה פורענות לקה העולם למען יהיו מאושרים! הם הליטו לילך, לאחר שיפסקו רעידות האדמה, אל לה-קונספסיון, מקום שם יש לה ליוזפה ידיה נאמנה, ובכסף ההלוואה הקטנה שקיוותה לקבל מידה יפליגו בספינה לספרד, שם גרים קרוביו של ירונימו מצד אמו, ושם יחיו חיי אושר עד סוף ימיהם. ובכך נרדמו מתוך נשיקות רבות.

כשהקיצו עמדה השמש במרום הרקיע, ובקרבתם טרחו כמה משפחות להכין על האש פת שחרית קטנה. עוד ירונימו מהרהר כיצד יוכל להמציא מזון לבני ביתו, והנה ניגש אל יוזפה איש צעיר לבוש יפה ועל זרועו תינוק, ושאל אותה בעניות, אם תאבה לחלוץ שד שעה קלה לתולעת מסכנה זו, שאמו שוכבת פצועה שם תחת העצים. יוזפה נבוכה במקצת בראותה והנה איש ממכריה הוא; אבל הצעיר טעה בפירושו מבוכתה והוסיף: "אין זה אלא לרגעים מועטים, דונה יוזפה, ותינוק זה לא טעם כלום למן אותה שעה שעשתה את כולנו אומללים". אמרה לו: "שתקתי – מטעם אחר, דון פרננדו; בעיתים נוראות אלו אין שום אדן מסרב לפרוס ממה שיש לו!" ומיד מסרה את הילד שלה לאביו, לקחה את הפעוט הזר והקריבה אותו אל שדה. דון פרננדו היה מלא רחשי תודה על טוב לבה ושאל אם אין ברצונה להצטרף אל אותה חבורה המתקינה עתה על האש ארוחת בוקר קלה? יוזפה השיבה שהיא מקבלת את הזמנה זו ברצון, וכיוון שגם ירונימו לא מצא לטעון כנגד זה, הלכה אחריו אל משפחתו, שם נתקבלה בסבר פנים יפות ובעדינות רבה על ידי שתי גיסותיו של דון פרננדו, המיודעות לה כגבירות כבודות מאוד.

דונה אלבירה, אשת דון פרננדו, שכבה על הארץ פצועה קשה ברגליה, ובראותה את תינוקה **הסכוף* (*סכוף - רפה, חלוש)** צמוד אל שדה של יוזפה משכה אותה אליה ברוב ידידות. גם דון פרננדו חותנו, שהיה פצוע בכתפו, נענע ראשו כנגדה בחיבה. ירונימו ויוזפה – רעיונות מופלאים עלו בלבם. בראותם כי נוהגים בהם רעות ונדיבות-לב כל כך, שוב לא ידעו עוד מה פשר עברם, ככר העונשין, בית הכלא והפעמון, ושמא אין כל אלה אלא חלום רע? דומה כי משעה שנתרגשה השואה הרבה נתפייסו הלבבות זה לזה. בזיכרונם לא יכלו להרחיק לכת אלא עד המאורע הזה בלבד. רק דונה אליזבטה, שהוזמנה אתמול בבוקר מאת חברתה לראות במחזה, אבל לא נענתה להזמנה, הייתה משהה לפרקים את מבטה החולם על פניה של יוזפה; אלא שסיפור-מעשה על דבר אסונות נוראים שאירעו מחדש – חזר והטיל שוב את נשמתה אל ההווה לאחר שנחלצה כמעט ממנו. סיפרו, שמיד לאחר הרעידה הראשונה הייתה העיר מלאה כולה נשים שכרעו ללדת לעיני הגברים; הנזירים התרוצצו בעיר וצלבים בידיהם וצווחו: קץ העולם הנה בא! אנשי משמר שנדרשו לפנות כנסייה על פי פקודת המשנה-למלך, ענו כי אין עוד משנה-למלך של ציילי! וברגעים הנוראים ביותר נאלץ המשנה-למלך לצוות שיתקינו תליות, כדי לעצור בפני הגניבות; ואיש חף מפשע שהציל את עצמו בירכתי בית בווער באש, נתפס בידי בעל-הבית ונתלה מתוך פחזות רבה. יוזפה טיפלה הרבה בפצעה של דונה אלבירה, וזו השתמשה בשעת הכושר כשהסיפורים הגיעו לשיאם ושאלה את יוזפה מהו שעבר עליה באותו יום נורא? יוזפה סיפרה לה במועקת לב כמה פרטים עיקריים, ונהנתה בראותה דמעות מבצבצות בעיניה של אותה גברת; דונה אלבירה תפסה בידה ולחצה אותה ורמזה לה לשתוק.

יוזפה ראתה את עצמה בסוד מאושרים. מתוך רגש שלא יכלה לדכאו כינתה את היום שחלף, אף כי הביא צרה רבה כל כך על העולם, יום של טובה, שכמותו לא הביאו עליה מן השמים מעודה. ואכן, תוך כדי רגעי האימים בהם הלכו לאבדון כל הקניינים הארציים של האדם, וכל הטבע עלול היה להיחרב, דומה היה כי הרוח האנושי עצמו עולה ומפריח כפרח נאה. עד כמה שהעין מגעת נראו על פני השדות אנשים מכל המעמדות שכובים בערבוביה; נסיכים וקבצנים, מטרונות ואיכרות, פקידי הרשות ושכירי-יום, ראשי מנזרים ונזירות – כולם השתתפו זה בצערו של זה, היו עוזרים זה לזה, פורסים בשמחה לאחרים ממה שהציל להחיות את נפשם, כאילו בא אסון-הכלל והפך את כל אשר נמלטו ממנו למשפחה אחת. במקום השיחות הבטלות על הנעשה בעולם, שיחות שנערכו כרגיל מסביב לשולחנות התיאור, סיפרו עכשיו בעלילות מעשים כבירים בני אדם, שבכלל לא נתנו הבריות דעתם עליהם בחברה, הראו גדלות של רומאים; תלי-תלים של דוגמאות לאומץ-לב, בוז לסכנה והקָרבה עצמית נעלה, השלכת הנפש מנגד בלא שהיות, כאילו הייתה זו קניין חסר-ערך אשר ישוב ויימצא עם הפסיעה הבאה. כיוון שלא היה אדם שלא אירע לו אותו יום דבר המרגיש את הלב, או שלא עשה בעצמו מעשה של אומץ רוח, הרי שהכאב שבכל לבב – מהול היה מידה רבה של שמחה מתוקה, עד שלא ניתן כלל להגיד, כפי שסברה, אם כללותה של טובת הכלל לא גדלה מצד אחד בה במידה שנפחתה מצד שני.

ירונימו נטל את זרועה של יוזפה, לאחר שנלאו שניהם מרעיונות אלו בסתר, ובצהלת לב שאין להביעה הולך אותה הנה והנה תחת הכיפות המצללות של יער הרימונים. הוא אמר לה, כי בהלך-רוחות זה ובהפיכה שחלה בכל מערכת היחסים הריהו מבטל את החלטתו להפליג לאירופה; כי ירהיב בנפשו וישתטח בתחינה לפני המשנה-למלך, אם עודנו בחיים, שנהג תמיד **ריתוני*** (**ריתוני: וויתור וסלחנות**) כלפיו, ויש לו תקווה (תוך כדי דיבור חלק לה נשיקה) להישאר ולחיות עמה בצ'ילי. יוזפה השיבה, שמחשבות מעין אלו עלו גם על לבה; כי גם היא אינה מפקפקת עוד שתוכל לפייס את דעת אביה, אם אך עדיין הוא בחיים; אלא שבמקום כריעת תחנונים מוטב שילכו אל לה-קונספסיון, ומשם יפנו בכתב אל המשנה-למלך בבקשת חנינה; על כל פנים הרי יהיו נמצאים בקרבת הנמל, ובמקרה הטוב, אם יטה העניין לכיוון הרצוי, יוכלו בנקל לחזור שוב אל סנטיאגו. לאחר שנמלך ירונימו שעה קלה בדעתו נתן את הסכמתו לתחבולה מחוכמת זו, ועם שהוא צופה לקראת שעות משמחות לעתיד לבוא הוסיף והולך את אשתו בתיבות-החורש הנה והנה וחזר עמה אל החבורה. בינתיים הגיעה שעת אחרי-הצהריים, ורוחותיהם של הפליטים המשוטטים כאן וכאן שוב נרגעו קצת, הואיל ושכבו רעידות האדמה, והנה נתפשטה הידיעה, שבכנסיית-הדומיניקנים, היא הכנסייה היחידה שלא נפגעה מרעידת האדמה, תיערך תפילה חגיגית על ידי הכהן הראשי של המנזר שיקרא אותה בכבודו ובעצמו באוזני הקהל, להתחנן לפני השמים לשומרם מאסון להבא. וכבר היה העם נוהר מכל עבר ונחפו אל העיר. בחבורתו של דון פרננדו נתעוררה השאלה אם עליהם להשתתף בחגיגה זו ולהצטרף אל המסע הכללי? דונה אליזבטה הזכירה, מתוך מועקת-מה, את הפורענות שנתרחשה אתמול בכנסייה; ועצרות-תודה הרי יחזרו ויישנו גם להבא, ולאחר שהסכנה תחלוף כליל יוכלו האנשים להגות את רחשי התודה ביתר שמחה וביתר שלווה. יוזפה קמה ממקומה מתוך התלהבות במקצת ואמרה כי מעולם לא חשה בקרבה את התשוקה להכפיש פניה בעפר לפני הבורא, כאשר תחוש עתה, לאחר שהראה את כוחו המופלא והמרומם כל כך. דונה אלבירה הביעה בהתעוררות רבה את הסכמתה לדעת יוזפה. היא עמדה על דעתה שמן הצורך לשמוע את התפילה, וקראה לדון פרננדו שינחה את החבורה, ומיד קמו כולם ממקומותיהם, ובכלל זה גם דונה אליזבטה.

אך כיוון שראו שזו האחרונה נסערת ביותר ועושה את ההכנות הקטנות לדרך מתוך היסוס, ועל השאלה: מה יחסר לה? השיבה, כי אין היא יודעת מה ניחושי אסון הם השרויים בקרבה – מיד הרגיעה דונה אלבירה את רוחה ונאותה להישאר עמה ועם אביה החולה. אמרה יוזפה: "ובכן תואילי, דונה אליזבטה, לקחת מידי את הפעוט החביב הזה; כפי שאת רואה, הריהו שוב שותה אצלי". – "ברצון רב". השיבה דונה אליזבטה וזימנה עצמה לקחתו בידה; אך הלה התחיל צווח על העוול שנעשה לו, ולא הסכים בשום פנים; אמרה יוזפה בחיוך כי תוסיף להחזיקו אצלה, ונשקה לו שוב בחשאי.

העידון וההדר שבנוהג שלה מצאו חן בעיני דון פרננדו והוא הציע לה כי תישען עליו; ירונימו נשא את פיליפ הקטן בזרועו, והוליך את דונה קונסטנצה; שאר האנשים שנמצאו בתוך החבורה, הלכו אחריהם, ובכך יצא המסע אל העיר. עוד לא עברו משם חמישים פסיעות, והנה שמעו את דונה אליזבטה, שדברה בינתיים בתוקף ובחשאי עם דונה אלבירה, קוראת: "דון פרננדו!" ומיהרה אחרי החבורה בפסיעות נרגשות. דון פרננדו עמד מלכת והפך את פניו והמתין לה, בלי להרפות מיוזפה, וכיוון שדונה אליזבטה שעמדה במרחק-מה מלכת וכאילו חיכתה שילך לקראתה, שאלה מה רצונה? דונה אליזבטה קרבה אליו, אם גם במורת-רוח, כנראה, ולחשה לו באוזנו, לבל תוכל יוזפה לשמוע, מילים אחדות. – "ובכן?" שאל דון פרננדו. "והאסון שעלול לצמוח מזה?" – דונה אליזבטה המשיכה ללחוש באוזנו בפנים זעופות. סומק של תרעומת עלה בפניו של דון פרננדו, הוא השיב: "טוב הדבר! תנוח דעתה של דונה אלבירה!" והוא הוסיף והוליך את הגברת שלו. – כשבאו אל כנסיית הדומיניקנים, כבר נשמע קול העוגב בתפארת הנגינה והמון-אדם רב נע בפנים. הצפיפות הייתה עד נעבר לפתח השער שבחצר בכנסייה, ובמרומי הכתלים נתלו נערים במסגרות התמונות ובעיני צפייה החזיקו את כובעיהם בידיהם. הנברשות שפעו אורה רבה, ועם בוא הדמדומים הטילו העמודים צללי תעלומות, והשושנה הגדולה והעשויה זכוכית צבעונין ליהטה בירכתי הכנסייה כשמש הערביים עצמה; העוגב נדם ודומייה שררה בקרב כל הקהל, כאילו אין הגה עוד בחזהו של אדם. מעולם לא אלתה בתוך דום נוצרי שלהבת התלהבות כלפי השמים, כזו שעלתה אותו יום מתוך הדום של הדומיניקנים בסנטיאגו, ושום לבב לא הוסיף על כך יקידה חמה יותר מאשר לבם של ירונימו ויוזפה! החגיגה נפתחה בדרשה שנשא מעל הדוכן אחד מזקני הכהונה העדוי בעדיי חג. הוא פתח מיד בהלל ושבחה, כשהוא נושא כלפי שמים את ידיו הרועדות המעולפות בכותונת הרחבה, והודה על כי עדיין מצויים בני אדם בחלק תבל זה שנתפורר, שיש בניהם **ללמלם*** (**למלמל**) אל-על לאלוהים. הוא תיאר מה שנתרחש לפי אות מאת הכול-יכול; יום הדין הגדול וודאי לא יהיה מבהיל יותר; וכשהראה על הבקיע שנבעה בדום בשל רעידת האדמה של אתמול, וכינה אותו בשם בשורת יום הדין – עברה חלחלה בקרב הנאספים. ובשטף הדברנות בא הכהן שיח על שחיתות המידות של העיר והוקיע מעשה נבלה שלא ראו כמותם סדום ועמורה, ורק בשל אורך רוחו של אלוהים לא נשמדה כל העיר כולה מעל פני האדמה.

אך איזמל חד חלף בלבם של שני האומללים שלנו, שכבר היה קרוע ומורתח לגמרי מחמת הדרשה הזאת, בשעה שהעלה המטיף באריכות את הנבלה שנעשתה בגן-המנזר של הכרמליתיות; את נוהג **הריתוי*** (**סלחנות**) שנהג בכך העולם כינה בשם חילול השם, ובדיבור של קללות קרא בפירוש בשמות העבריינים ומסר את נשמותיהם לכל מלאכי החבלה של הגיהנום! דונה קונסטנצה בזרועו של ירונימו וקראה: "דון פרננדו!" אבל הלה ענה בתוקף רב ועם זה בחשאי, כל מה שניתן לחבר את שניהם יחד: "שתקי, דונה, אל תניעי אף את בבת-העין והעמיד פנים כמתעלפת, ובכך נעזוב את הכנסייה".

אבל עוד קודם שהספיקה דונה קונסטנצה להוציא לפועל תחבולה מחוכמה זו שהמציא לשם הצלה, קרא אחד בקול רם, שהפסיק את דרשת הכהן: "שעו נא גם שעו, אזרחי סנט-יאגו! כאן עומדים האנשים הפושעים הללו". ובעוד מעגל רחב של בעתה, מתהווה סביבם שאל קול אחר בחרדה: "היכן?" – "כאן" ענה שלישי, ובעזות-קנאות משך את יוזפה בשערותיה כלפי מטה עד שהייתה נופלת עם בנו של דון פרננדו לארץ כנדהמת, אילולא החזיק בה דון פרננדו.

– "כלום נטרפה דעתך?" קרא הצעיר וכרך את זרועו מסביב ליוזפה: "אני הנני פרננדו אורמז, בנו של מפד העיר הידוע לכל." – "דון פרננדו אורמז?" קרא סמוך לו רצען-מטליא, שעבד בשביל יוזפה וידע אותה היטב לפחות במידה שידע את רגליה הקטנות. "מי הוא האב לילד הזה?" פנה בחוצפת-מרי אל בת אוסטרוון. דון פרננדו החוויר למשמע שאלה זו. הוא הציץ פעם על ירונימו במורך-לב, ופעם סקר בעיניו את הקהל למצוא כאן אדם מכר. ויוזפה קראה ברוב מצוקתה: "אין זה ילדי, מרי פדרילו, כפי שאתה סבור"; ומתוך חרדת-נפש לאין סוף הביטה על דון פרננדו: "אדון צעיר זה הוא דון פרננדו אורמז, בנו של מפקד העיר, והכל מכירים אותו!" – והרצען שאל: "מי מכם, האזרחים מכיר את האיש הצעיר הזה?" ורבים מן העומדים סביב קראו וחזרו וקראו: "כל המכיר את ירונימו רוגרה יקרה הנה!" – כאן אירע דבר, וזיזאן הקטן, שנבהל מחמת ההמולה, נפנה מחנה של יוזפה ונמשך אל זרועותיו של פרננדו. מיד אחרי זב קרא קול אחד: "הוא הנהו האב!" וקולך אחר קרא: "הוא הנהו ירונימו רוגרה", וקול שלישי קרא: "הם הנהו מחללי השם!" וכל הקהל הנוצרים הנאספים בהיכל ישו קראו: "סקלום! סקלום!" מיד קרא ירונימו: "עמדו! אתם האכזרים! אם את ירונימו רוגרה אתם מבקשים: כאן הנהו! שחררו את האיש ההוא החף מפשע!" – ההמון הזועם נתבלבל מדברי ירונימו ונבוך; כמה ידיים הרפו מדון פרננדו, ואותו רגע מיהר לבוא קצין גבוה של הצי, ועם שנדחק בתוך ההמולה, שאל: "דון פרננדו אורמז! מה קרה לך?" הלה נחלץ לגמרי, וענה מתוך דעה מיושבת של גבורה אמיתית: "כן, רואה אתה, דון אלנוז, את העבדים הרצחניים הללו. מרה הייתה אחריתי אילולא עמד האיש הנכבד הזה להרגיע את ההמון המשתולל, והכריז על עצמו שהוא הנהו ירונימו רוגרה. אסור נא אותו בטובתך, יחד עם הגברת הצעירה, לביטחון שניהם; ואת הבזוי הזה", ותוך כדי דיבור תפס לאומן פדרילו, שהקים את כל המהומה הזאת!" הרצען קרא: "דון אלנוז אונורז'ה, אני שואל אותך ואת מצפונך, כלום אין הנערה הזאת יוזפה אסטרוון?" וכיוון שדון אלנוז, שידע היטב את יוזפה, היסס בתשובתו, וכמה קולות של אנשים שנתלקחו שוב בזעם, קראו: "היא, היא, היא!" וכן: "המיתוה!" מיד הושיבה יוזפה את פיליפ הקטן, שירונימו נשא אותו עד כאן, יחד עם זי'אן הקטן על זרועו של דון פרננדו ואמרה: "לך לך, דון פרננדו, הצל את שני ילדיך והנח אותנו לגורלנו!" דון פרננדו לקח את שני הילדים ואמר, כי נוח לו למות מלראות במשהו רעה שיקרה לבני חבורתו. הוא הציע את זרועו ליוזפה, לאחר שקיבל על פי בקשתו את הסיף מאת קצין הצי, והזמין את הזוג שמאוריו לילך אחריו. הם יצאו מן הכנסייה, כי כנהוג במערכות כאלה פינו להם מקום מתוך הכנעה יתירה, וסבורים היו שניצלו. אבל אך דרכו רגליהם על פני הכיכר שלפני הכנסייה, שהייתה אף היא מלאה אדם, והנה עלה קול מקרב ההמון המשתולל שדלק אחריהם וקרא: "הרי זה ירונימו רוגרה, אתם האזרחים, כי אני הוא אביו!" במכה עצומה של אלו הפילו לארץ ליד דונה קונסטנצה.

– "יזוס מריה!" קראה דונה קונסטנצה ורצה אל גיסה; אבל כבר נשמע קול קורא מצד אחר: "זונת מנזר!" ובמכת אלה שנייה הפיל אותה בלי רוח חיים לצדו של ירונימו.

"מפלצת!" קרא איש לא נודע, "הרי זו הייתה דונה קונסטנצה קסארס!" – מפני מה שיקרו לנו!" השיב הרצען; "חפשו אחרי החוטאים האמיתיים והמיתוסים!" – משראה דון פרננדו את גופה המת של קונסטנצה, עלתה בו חמתו להשחית; שלף את החרב ונופף בה, וודאי שהיה משסף את הרוצח הקנאי שגרם לנבלה זו, אילולא חמק הלה ונטה מפני מכת הזעם. אבל כיוון שלא יכול להתגבר על ההמון ששת אליו, קראה יוזפה: "חיה בטוב, דון פרננדו, עם הילדים!" והוסיפה: "כאן, רצחו אותי, נמרים צמאי דם!" ופרצה אל ההמון מרצון, כדי לשים קץ לקרב. האומן פדרילו הכה אותה לארץ באלה, ובעודו **מרובב* (מרובב = מוכתם)** כולו מן הדם שניתז עליו, קרא: "שלחו אחריה את הממזר אל הגיהנום!" ושוב פרץ מתוך תאוות-רצח שעדיין לא שבעה. דון פרננדו, גיבור נעלה זה, עמד נשען בגבו אל הכנסייה; בידו השמאלית החזיק את הילדים, ובימנית את החרב. בכל מכה הפיל אחד מהם לארץ כבפגיעת ברק; גם אריה לא ייטיב להתגונן ממנו. שבעה כלבי דמים שכבו לפניו מתים, וראש הכנופיה עצמו היה פצוע. אבל האומן פדרילו לא שקט עד שתפס אחד הילדים ברגליו וחסף אותו מחזהו, ונופפו ברמה מסביבו וניפצו בקצה עמוד של הכנסייה. מיד לאחר זה קמה דממה, והכל נתרחקו והלכו להם. משראה דון פרננדו את זיואן הקטן שלו מוטל לפניו, ומוח גולגולתו נשפך החוצה, נשא מתוך כאב לא יתואר את עיניו לשמים.

קצין-הצי נמצא שוב אצלו והשתדל לנחמו, הגיד לו בהן צדקו, כי ניחם הוא על שעמד מן הצד בחיבוק ידיים בשעת אסון זה, אף כי יש לו הצדקה במסיבות השעה; אבל דון פרנדו אמר, שאין הוא מונה אותו בשום דבר, ורק ביקש מנו שיעזור לו לפנות מכאן את גופות המתים. עם חשכה, כשירד הלילה, נשאו אותם אל מעונו של דון אלונזו, ולשם הלך אחריהם דון פרנדו, כשהוא בוכה ושופך הרבה דמעות על פניו של פיליפ הקטן. הוא לן אצל דון אלונזו, ושהה ימים רבים מלספר לאשתו את כל פרשת האסון, ובדה מלבד דברים שלא היו: אחת, בשביל שהייתה חולה, ואחת, משום שלא ידע, כיצד תהא דנה את הנוהג שלו בשעת מאורע זה; אבל זמן קצר אחר כך, נודע לה באקראי כל מה שאירע, ואותה גברת מצוינת בכתה בחשאי מתוך מכאוב-אם, ובשארית דמעה מזהירה נפלה על צווארו באחד הבקרים ונשקה לו. דון פרננדו ודונה אלבירה אמצו להם אחר כך לבן את הילד הזר; ובשעה שדון פרננדו היה משווה את פיליפ אל ז'אן, ומעלה על דעתו כיצד רכש לו את שניהם, היה חש כי עליו לשמוח כמעט.